

ПРИНЦИП НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ У ЦИФРОВУ ЕРУ: ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ВІД ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЧЕРЕЗ ГЕНЕРАТИВНИЙ ШІ

Погонець В. Г.

*студентка 2 курсу юридичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Штучний інтелект (ШІ) дедалі глибше проникає у всі сфери життя, у тому числі у сферу захисту прав дитини. Його вплив має подвійний характер: з одного боку, він надає ефективні інструменти для виявлення та запобігання злочинам проти дітей, а з іншого – створює нові, небезпечні форми експлуатації.

Сьогодні системи штучного інтелекту активно використовуються для моніторингу та виявлення матеріалів, пов'язаних із сексуальною експлуатацією дітей. Вони допомагають аналізувати великі обсяги цифрових даних, виявляти закономірності у поведінці злочинців і запобігати грумінгу – процесу вербування дитини через інтернет [1]. Такі технології стали ключовими для правоохоронних органів, які часто стикаються з перевантаженням через масові обсяги повідомлень і матеріалів, що потребують перевірки.

Однак, водночас, поява генеративного штучного інтелекту спричинила нову хвилю загроз. Генеративний ШІ значно знижує технічний та психологічний бар'єр для створення матеріалів сексуальної експлуатації та поруги над дітьми в Інтернеті (ЦСЕПД) [2]. Це відбувається через низку технологій, зокрема Text-to-Image Generation – створення нових, вигаданих зображень наруги за допомогою текстових підказок; Inpainting та так звані «Nudifying apps», які дозволяють модифікувати реальні фотографії дітей так, щоб вони виглядали оголеними; а також Deepfake Videos, де обличчя чи голос дитини накладається на відео сексуального характеру [3]. Такі практики створюють контент, який часто візуально не відрізняється від реального, що унеможливорює його швидке виявлення та видалення [4].

Цей вид цифрової експлуатації має серйозні правові та етичні наслідки. Хоча створений контент може не містити реальних дітей, він формує середовище, у якому приниження, насильство і порушення гідності дитини стають «віртуально допустимими» [2]. Важливо усвідомити, що навіть «синтетичні» зображення завдають психологічної шкоди реальним дітям – вони підживлюють попит на експлуатаційний контент і сприяють нормалізації насильства [5]. Особливу тривогу викликає гендерний аспект:

більшість таких матеріалів спрямована проти дівчат, що робить генеративні технології частиною ширшої проблеми цифрового гендерного насильства [4].

Право дитини на захист від експлуатації є одним із базових у системі міжнародного права. Конвенція ООН про права дитини вимагає від держав забезпечення умов, за яких діти захищені від усіх форм сексуального, психологічного чи фізичного насильства [4]. У сучасних умовах цей обов'язок набуває нових вимірів, адже цифрове середовище стало не менш небезпечним, ніж фізичний простір [6]. Принцип найкращих інтересів дитини повинен бути покладений в основу будь-якої політики чи нормативного акту, пов'язаного з розробкою, впровадженням і контролем систем штучного інтелекту [7].

Однак правове регулювання відстає від технологічного розвитку. У більшості країн світу законодавство досі не охоплює категорію «віртуального ЦСЕПД», а отже, не передбачає належної відповідальності за його створення чи розповсюдження [8]. Відсутність уніфікованого міжнародного визначення ускладнює боротьбу з цим явищем. Саме тому постає потреба в узгодженні правових підходів, зокрема у визнанні того, що будь-який штучно створений контент сексуального характеру за участю дитини – незалежно від його «реальності» – є формою експлуатації та повинен підпадати під кримінальну заборону [9].

Штучний інтелект може стати важливим союзником у захисті прав дитини, якщо його розвиток буде супроводжуватися етичними і правовими гарантіями [7]. Це передбачає прозорість роботи алгоритмів, відповідальність розробників, незалежний моніторинг систем, а також пріоритет дитячої безпеки у всіх технологічних процесах [6].

Отже, штучний інтелект створив глибоку технологічну та етичну дихотомію у сфері захисту прав дитини. Хоча інструменти ШІ є критично важливими для масштабного виявлення та протидії існуючому контенту сексуальної експлуатації, генеративні технології (GAI) одночасно породили екзистенційні ризики, створивши безпрецедентні за масштабом та реалістичністю форми зловживань, такі як синтетичний ЦСЕПД та дипфейки [2; 9]. Цей віртуальний, але психологічно руйнівний контент, що посилює цифрову гендерну експлуатацію, вимагає однозначного визнання та криміналізації на міжнародному рівні.

Боротьба за права дитини в цифровому середовищі перетворилася на технічну гонку озброєнь. Для ефективного захисту необхідна комплексна, багатопрофільна відповідь. Вона має бути заснована на Принципі найкращих інтересів дитини та забезпечена міжнародною стандартизацією.

Законодавчі рамки повинні фокусуватися на регулюванні створення небезпечного контенту та інтеграції принципів прозорості, пояснюваності та підвітності у весь цикл розробки ШІ-систем, долаючи існуючий юрисдикційний вакуум. Лише така уніфікована та орієнтована на права дитини стратегія дозволить використати потенціал ШІ для захисту, а не експлуатації найвразливіших членів суспільства.

Література

1. Wolbers, H., Cubitt, T., Cahill, M. *Artificial intelligence and child sexual abuse: A rapid evidence assessment. Trends & Issues in Crime and Criminal Justice*, No. 711, 22 Jan. 2025, Australian Institute of Criminology. ISSN 1836-2206. URL: <https://www.aic.gov.au/publications/tandi/tandi711> [Дата звернення: 22.10.2025].
2. Ó Ciardha, C., Buckley, J., Portnoff, R. S. *AI Generated Child Sexual Abuse Material – What’s the Harm?* *arXiv preprint*, 3 Oct. 2025. URL: <https://arxiv.org/abs/2510.02978> [Дата звернення: 22.10.2025].
3. Lupariello, F., Sussetto, L., Di Trani, S., Di Vella, G. *Artificial intelligence and child abuse and neglect: A systematic review. Children*, vol. 10, no. 10, 2023, Art. 1659. DOI: 10.3390/children10101659. URL: <https://www.mdpi.com/2227-9067/10/10/1659> [Дата звернення: 22.10.2025].
4. *Generative AI: Risks and opportunities for children. UNICEF Innocenti Global Office of Research and Foresight*, 2024. URL: <https://www.unicef.org/innocenti/innocenti/generative-ai-risks-and-opportunities-children> [Дата звернення: 22.10.2025].
5. Petrini, A., Gauna, M. B. *Child Sexual Abuse Material facilitated by Artificial Intelligence. EthAIca – AI & Ethics Journal*, 2024. DOI: 10.56294/ai2024146. URL: <https://doi.org/10.56294/ai2024146> [Дата звернення: 22.10.2025].
6. Rose, E. *Artificial intelligence and deepfakes: Keeping children safe in schools. Journal of Family and Child Health*, vol. 2, issue 1, 2024. URL: <https://www.familyandchildhealth.com/content/safeguarding/artificial-intelligence-and-deepfakes-keeping-children-safe-in-schools/> [Дата звернення: 22.10.2025].
7. *Briefly: Generative AI CSAM. Global Child Exploitation Policy & Advocacy*, 2024. URL: <https://www.globalchildexploitationpolicy.org/policy-advocacy/generative-ai-csam> [Дата звернення: 22.10.2025].
8. *Artificial Intelligence and ‘Gen AI’ – WeProtect Global Alliance. WeProtect Global Alliance*, 2024. URL: <https://www.weprotect.org/thematic/artificial-intelligence-and-gen-ai/> [Дата звернення: 22.10.2025].
9. *Briefing: Emerging legislative and policy measures for AI-generated content and child sexual exploitation. European Parliamentary Research Service*, 2025, EPRS_BRI(2025)775855_EN. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/775855/EPRS_BRI%282025%29775855_EN.pdf [Дата звернення: 22.10.2025].

Дослідження частково профінансовано Міністерством закордонних справ
Чеської Республіки в межах проєкту 25-PKVV-UM-004 «Development of Education,
Research, and International Cooperation at Oles Honchar Dnipro National University
(DNU)», реалізованого Карловим університетом
і Дніпровським національним університетом імені Олеся Гончара